

بیت‌المنهج

از پاه تا مرصاد

(مروری بر هشت سال جنگ در استان کرمانشاه)

سیامک نیورپور

چاپ و انتشارات بعثت

تهران - بهار ۱۳۹۲

سرشناسه : تیموریور، سیامک
عنوان و نام پدیدآور : از پاوه تا مرصاد: (مروری بر هشت سال جنگ در استان کرمانشاه) / نویسنده سیامک تیموریور.
مشخصات نشر : تهران : بعثت ، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری : ۱۲۰ ص.: جدول، نمودار .
شابک : 978-964-6067-94-3
وضعیت فهرست‌نویسی : فیا
یادداشت : کتابنامه .
عنوان دیگر : (مروری بر هشت سال جنگ در استان کرمانشاه).
موضوع : جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹ - ۱۳۶۷ -- کرمانشاهان
موضوع : عملیات مرصاد
موضوع : کرمانشاهان -- تاریخ
رده بندی کنگره : ۱۶۱۰ DSR / ۲۵۵ الف ۴ ۱۳۹۲
رده بندی دیویی : ۹۵۵/۰۸۲۳
شماره کتبشناسی ملی : ۳۱۰۶۹۹۳

چاپ و انتشارات بعثت

بنیان‌گذار: زنده‌یاد استاد فخرالدین حجازی

تاسیس: ۱۳۴۷ / پروانه نشر: ۶۵۴ / شماره ثبت شرکت‌ها: ۳۳۷۱

عضو رسمی اتحادیه ناشران و کتابفروشان تهران و انجمن فرهنگی ناشران کتب دانشگاهی

از پاوه تا مرصاد

(مروری بر هشت سال جنگ در استان کرمانشاه)

سیامک تیموریور

نوبت چاپ: اول / تاریخ انتشار: بهار ۱۳۹۲ / تعداد صفحات: ۱۲۰ ص.

ویراستار، ناظر چاپ و امور فنی تولید: محسن معانی

شمارگان ۵۰ نسخه / بها: ۶۵۰۰ تومان

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: بعثت ۶۶۴۱۸۸۹۸

ISBN: 978-964-6067-94-3

شابک: ۹۴-۹۶۷-۶۰۶۷-۹۷۸

نشانی دفتر مرکزی: تهران - خ انقلاب، خ ۱۶ آذر، شماره ۳۶، ساختمان بعثت کدپستی: ۱۴۱۷۹-۵۴۴۹۳

تلفن: ۶۶۴۱۹۸۹۹-۶۶۴۶۶۶۸۶، دورنگار: ۶۶۴۹۸۴۶۵

© این اثر مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ و قانون ترجمه تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی نشر، پخش و یا مصوب ۱۳۵۰ است و کلیه حقوق چاپ و نشر و پخش و تکثیر به‌عمر صورت (اعم از ذخیره رایانه‌ای و یا جزوه و کپی) محفوظ و مخصوص ناشر است و نشر، پخش و یا هرگونه کپی برداری و نقل مطالب از تمام یا قسمتی از این اثر بدون اجازه ناشر پیگرد قانونی دارد.

موسسه غیرانتفاعی انتشارات بعثت در سال ۱۳۴۷ به منظور گسترش فرهنگ انسانی، به همت زنده‌یاد استاد فخرالدین حجازی و کمک فکری و مالی زنده‌یادان استاد عباس علی محمودی حاج سیدمرتضی میرفخرایی، حاج کریم رفعتی، دکتر حاج سیدمجید مودتی، حاج سیدحسن میرجلالی، حاج ابوالقاسم فراکهی و جمعی از بزرگان تاسیس گردید. با توجه به نیاز فراوان نسل جوان و اندیشمندان جامعه به خواندنی‌های جدی و پرمحتوا، تاکنون صدها کتاب ارزنده تقدیم دانش‌پژوهان و محققان دین و علم کرده است.

این موسسه با حفظ خط‌مشی غیرانتفاعی خود، چاپ کتاب‌های تخصصی دانشگاهی را نیز مورد توجه قرار داده تا با کوشش عالمان متعهد دانشگاهی، آخرین دستاوردهای علمی جهان دانش را منتشر نموده و از این طریق راه رسیدن به استقلال فرهنگی را هموار سازد.

بار دیگر از خدای متعال و بسیاری و همکاری خوانندگان خواستاریم که توفیقی عنایت فرماید تا کتاب‌های نفیس دیگری را در دسترس دانشمندان و ارباب دانش و خوانندگان فرهیخته قرار دهیم.

امید است که این اثر ارزشمند و بی‌نظیر و دیگر آثار منتشر شده مورد قبول و رضای پروردگار متعال و تمامی ارباب دانش و فضیلت قرار گیرد. انتظار ما از نویسندگان، شاعران و دانایان متعهد این است که ما را در انجام رسالتی که در زمینه‌ی نشر تمامی علوم به‌خصوص در این برهه از زمان به‌عهده گرفته‌ایم یاری نمایند. لازم به تذکر است که اخیراً موسسه انتشارات بعثت درصدد برآمده که آثار ارزنده پژوهشگران و دانشمندان متعهد را منتشر و عرضه نماید از این رو هم‌زمان با چاپ این کتاب؛ چندین کتاب دیگر نیز توسط این موسسه در حال چاپ و نشر می‌باشد که به‌زودی در دسترس علاقمندان قرار خواهد گرفت. کتاب حاضر یکی از نمونه‌های فوق می‌باشد که نویسنده فرهیخته جناب آقای سیامک تیمورپور به نگارش درآورده است.

موسسه انتشارات بعثت نظر مخاطبین گرامی را به دیگر کتاب‌های به‌چاپ رسیده این موسسه جلب نموده و از تمامی کسانی که در زمینه‌ی کتاب‌های دانشگاهی فعالیت نموده‌اند جهت انتشار و پخش دعوت به همکاری می‌نماید.

مدیرعامل

مهندس عباس میقانی

عیدیم به ملت ایران و سیدای کرمانشاه آن بالاس مردم استان کرمانشاه

که غوراز جنگیند و از کیان مملکت بدون پیچ چشم داشتی پاسداری نمودند.

نشد که یسار خوشش باد روزگار وصال
خود آن کرشمه کجا رفت و آن عتاب کجا

مقدمه

سالها از آخرین روزهای حماسه و خون و ایثار، روزهایی که تاریخ این مرز و بوم رنگ خون گرفت می‌گذرد و سطر سطر آن معطر به عطر مقاومت و پایداری و مردانگی گردید - و تاریخ گواه ماست - گواه حماسه‌ی شیرمردان و شیرزنان ایران است. سالها می‌گذرد اما هنوز شهرهای ما، کوچه‌های ما، خانه‌های ما لبریز از عطر یاد حماسه‌آفرینان و حماسه‌سازان ۸ سال دفاع مقدس است. می‌شود رد غیرت مظلومان فاتح را در سرپل ذهاب، صدای مقاومت و پیروزی را در گیلان غرب و آوای نخل‌های سوخته مقاوم را در قصر شیرین دید و شنید.

در سالهای دفاع مقدس، استان کرمانشاه به واسطه‌ی موقعیت جغرافیایی و هم‌مرز بودن با کشور عراق، از ابتدا آماج تهاجم دشمن واقع گردید و تا آخرین روز جنگ نیز، صحنه‌ی نبرد و پیکار با دشمن بود. تعدادی از شهرهای مرزی در همان نخستین روزهای جنگ به اشغال دشمن در آمد، تعداد دیگری از شهرها و روستاها در تیررس مستقیم آتش توپ و خمپاره‌ی دشمن بود و دیگر شهرهای استان نیز صدها بار آماج حملات هوایی و موشکی دشمن قرار گرفتند. جالب است بدانیم جنگ در استان کرمانشاه از همان نخستین روزهای پیروزی انقلاب به‌طور غیررسمی آغاز شد و در ۳۱ شهریور ۵۹ با ورود مستقیم ارتش بعث رسمیت یافت. انواع و اقسام احزاب و گروهک‌های ضد انقلاب که در عراق مستقر شده و تجهیز گردیده بودند، هر از گاهی به‌شهر و روستاهای مرزی حمله کرده و مرتکب جنایت‌هایی می‌شدند که نمونه‌ی بارز آن ناامنی و تصرف چند شهر در شمال استان کرمانشاه و از جمله پاوه و نوسود بود که با فرمان تاریخی حضرت امام (ره) در ۲۶ مرداد ۵۸ آزاد گردید.

جالب است بدانیم اولین حمله‌ی رسمی و مشخص به کشور، در استان کرمانشاه

با تصرف پاسگاه خان‌للی در نفت‌شهر به‌وقوع پیوست و آخرین حمله‌ی دشمن نیز باز در استان کرمانشاه (عملیات مرصاد) شکل گرفت.

در ۸ سال دفاع مقدس، استان کرمانشاه به‌طور مستقیم صحنه‌ی رویارویی رزمندگان ایران و دشمن بعثی بود و حوادث تلخ و شیرین زیادی در این خطه شکل گرفت. عملیات‌های بزرگ و کوچک، حملات هوایی و موشکی، اشغال تعدادی از شهرها و روستاها، پشتیبانی نظامی و تدارکاتی جنگ، حملات شیمیایی، پیچیده‌شدن طومار نفاق، ورود آزادگان و صدها حادثه بزرگ و کوچک که البته پیوسته و مداوم توأم با حماسه و مقاومت و رشادت زنان و مردان غیور این دیار بوده و تا ابد در تاریخ پر افتخار ایران سرافراز، جاودانه خواهد ماند از این جمله‌اند.

جنگ به پایان رسید درحالی‌که زخم آن بر تن شهرها و روستاها و حتی کوچه‌ها و خانه‌های این خطه به یادگار مانده بود و کرمانشاه قهرمان، در این مدت جوانان رشید و دلاوری را تقدیم انقلاب و نظام کرد. بسیاری از فرماندهان و سرداران دلاور جنگ در جبهه‌های کرمانشاه آبدیده و آزموده شده و در روند جنگ تاثیرگذار گشتند. سردارانی چون شهید هست، مترسیان، بروجردی، کاظمی و... ضمن آن‌که مردم استان با تشکیل تیپ‌ها و یگان‌های رزمی، ضمن تحمل سختی‌ها و مشقات از کیان ایران دفاع کرده و سرداران و شهدای زیادی را به انقلاب تقدیم نمودند.

پس از جنگ کارهای زیاد و متنوعی در راستای حفظ و نشر ارزش‌های دفاع مقدس در کشور انجام گرفت و حتی تشکیلات متعددی در این راستا تاسیس گردید و در این راه با کوشش بسیاری از فرماندهان، کارشناسان و سرمردان، کارهای متنوع فرهنگی و ارزشی زیادی (سخت‌افزاری و نرم‌افزاری) در جهت شناساندن اهداف دفاع مقدس و صیانت و نشر ارزش‌های آن صورت دادند که بسیار چشمگیر و در خور توجه است. اما آنچه کمی باعث نگرانی است، سهم استان کرمانشاه از این اقدامات و فعالیت‌ها است (که معلوم نیست چرا، مسئولان و جامعه علمی، فرهنگی استان آن‌چنان‌که شایسته و بایسته‌ی مردم و حماسه‌های جاودان آنان در ۸ سال دفاع مقدس باشد اقدامی صورت نداده‌اند).

به‌راستی چند درصد از محتوای سینمای دفاع مقدس مربوط به کرمانشاه است. چه‌قدر از برنامه‌های سراسری صدا و سیما در خصوص دفاع مقدس مرتبط با کرمانشاه است. سهم کرمانشاه از چاپ کتاب‌های دفاع مقدس چه‌قدر است. شعرا و نویسندگان استان چند جلد کتاب در خصوص دفاع مقدس در کرمانشاه چاپ کرده‌اند.

چه‌تعداد از مردم ایران و به‌خصوص نسل جوان ایرانی بازی‌دراز و حماسه‌ی آن‌را می‌شناسند. پادگان ابودر که شهر هزاران شهید سرافراز است را چگونه معرفی کرده‌ایم؟

چند نفر می‌دانند در روز ۶ مهر ۵۹ چه حماسه‌ی بزرگی در گیلان غرب خلق شد؟ تپه‌ی شهدا کجاست؟ در پاوه چه شد؟ و سومار کجاست؟ جبهه‌ی روح... در کدام مسیر است؟

و... سرداران شهید و شهدای حماسه‌آفرین استان را چه قدر معرفی کرده‌ایم، سهم دفاع مقدس در کرمانشاه در مطبوعات و نشریات کشور چه قدر است. چند پایان‌نامه در دانشگاه‌های ایران مرتبط با دفاع مقدس در کرمانشاه می‌باشد؟ و... این وظیفه و رسالت رزمندگان استان، فرماندهان، نویسندگان، مسئولان فرهنگی و جامعه علمی استان است در قبال آیندگان و تاریخ. نباید گذاشت آن‌چه از حوادث و حماسه‌ها، رشادت‌ها و مقاومت‌ها در طول دفاع مقدس در این استان به‌وقوع پیوسته در هیاهوی زمان فراموش شود. هر چند اقدامات زیادی صورت گرفته، اما به‌نظر می‌رسد بیشتر مقطعی و موسمی است. آن‌چه مهم است اقدامات اساسی و ماندگار جهت ثبت در تاریخ است.

اکنون مجموعه‌ای که در پیش‌روی دارید حرکتی است در این راستا، معرفی استان کرمانشاه در جنگ، که سعی داریم تمامی مطالب آن مستند بوده و براساس منابع در دسترس جمع‌آوری و ارایه گردد. به یقین جمع‌آوری و تنظیم این مستندات که بسیار پراکنده بودند مستلزم وقت زیاد و دقت بوده و کوشش شده است که حتی‌المقدور از تمامی منابع موجود استفاده شده و خواننده را در مسیر و جریان تحولات جنگ در استان کرمانشاه قرار دهیم، همچنین اوضاع سیاسی و تاثیرات آن در روند جنگ، بازتاب‌های آن در منطقه و استان مورد اشاره مورد بررسی اجمالی قرار گرفته و سعی شده است در این مسیر نیز نقبی به تاریخ کرمانشاه زده شود.

سال‌ها پیش هنگامی که جنگ تمام شد، بسیاری از افراد در حسرت دفاع از میهن بغض در گلو و حسرت به‌دل ماندند و برای جبران مافات سعی کردند تا دین خود را به‌گونه‌ای دیگر به‌قافله‌ی شهدا و جانبازان و... ادا نمایند.

من نیز سعی کردم تا با توجه به موقعیت شغلی که در بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس در استان کرمانشاه داشتم و دسترسی که به کتب، اسناد (که هیچ‌یک از اسناد طبقه‌بندی نبودند) و همچنین مصاحبه‌های مختلف با بزرگان جنگ در استان کرمانشاه و همچنین تحقیقاتی که درباره‌ی آمار بمباران‌های استان کرمانشاه در بنیاد انجام دادم در فراغتی که در زمان دانشجویی دوره Ph.D. در هندوستان داشتم این مطالب پراکنده اما مستدل را جمع‌آوری نموده و به جمع‌آوری مطالب باقی‌مانده برای نوشتن یک کتاب در مورد جنگ در استان کرمانشاه اقدام نمایم. هر چند که در بسیاری از قسمت‌ها از منابع و اسناد دسته اول استفاده نشد که این به‌دو دلیل می‌باشد:

اول این که اسناد درجه‌ی اول وظیفه‌ی متولیان آن است که به‌صورت قابل استفاده در اختیار محققین قرار بگیرد و دوم این که این کتاب جنبه‌ی توصیفی-تحلیلی داشته و قرار نیست، جز کتب مرجع و یا اطللس قرار بگیرد.

هر چند قابلیت‌های این دست‌نوشته می‌تواند به‌دلایل مختلف، از جمله ضعف نوشتاری نویسنده بی‌شمار باشد اما می‌تواند خلأیی که در رابطه با کتب دفاع مقدس در رابطه با استان کرمانشاه وجود دارد را برای نسل جوان این منطقه به‌نوعی پوشش دهد باشد که این نوشته سرآغاز تحقیقات مستدل و همه‌جانبه در رابطه با جنگ ایران و عراق در این استان را فراهم نماید.

در آخر از کلیه‌ی دوستان که نویسنده را در نوشتن این کتاب یاری نمودند و از کمک‌های فکری و معنوی خود هیچ‌گونه دروغی نداشتند تشکر و قدردانی می‌نمایم. با توجه به موضوع تحقیق باید گفت که روش اجرایی این نوشته تحلیلی - توصیفی بوده که به‌صورت کتابخانه‌ای مورد جمع‌آوری قرار گرفته است. هر چند که برای این تحقیق منابع دیگر از جمله مصاحبه، خاطرات رزمندگان، مجلات تخصصی در رابطه با جنگ ایران و عراق و... نیز مورد استفاده قرار گرفته است.

بی‌گمان، ۸ سال دفاع مقدس در کرمانشاه، سرشار از حوادث و اتفاقات بی‌شماری است، که با پرداختن به آن می‌توان ده‌ها و صدها جلد کتاب تنظیم نمود اما به‌دلیل محدودیت منابع و پراکندگی آن و مکتوب‌نکردن خاطرات رزمندگان استان این امر کمی مشکل به‌نظر می‌رسد، اما آب دریا را اگر نتوان کشید هم به‌قدر تشنگی باید چشید. در پایان ضمن ادای احترام خالصانه به شهدای گرانقدر استان کرمانشاه و خانواده‌ی معظم ایشان و ضمن تحلیل از حماسه‌سازان و رزمندگان دلاور استان که سینه‌های‌شان مملو از خاطرات و حکایت‌های ۸ سال دفاع است از تمامی ایشان و مسئولان و جامعه علمی فرهنگی استان تقاضا دارم با ارایه نظرات و پیشنهادات خود، خفیر را در ادامه این مسیر یاری نمایند. در انتها از مدیرعامل موسسه انتشارات بعثت آقای مهندس عباس میقانی بابت قبول چاپ و نشر اثر و آقای محسن میقانی بابت زحمات ویراستاری و نظارت و پیگیری فنی چاپ تشکر و قدردانی می‌نمایم.

راهیست راه عشق که هیچ‌ش کناره نیست
آن‌جا جز آن‌که جان بسپارند چاره نیست.

سیامک تیمورپور

فهرست

فصل اول	۱۰
تاریخچه و موقعیت استان کرمانشاه	۱۰
الف- پیشینه‌ی تاریخی	۱۰
ب) تاریخچه و موقعیت نظامی استان کرمانشاه	۱۲
منابع و مآخذ فصل اول	۱۴
فصل دوم	۱۵
تاریخچه‌ی اختلافات مرزی ایران و عثمانی در کرمانشاه	۱۵
الف) جنگ‌های ایران و عثمانی	۱۶
ب- عهدنامه‌های مرزی فی‌مابین ایران و عثمانی	۱۸
۱- عهدنامه‌ی آماسیه	۱۸
۲- عهدنامه‌ی قصرشیرین	۱۸
۳- عهدنامه‌ی کردان	۱۹
۴- عهدنامه‌ی ارزروم اول	۲۰
۵- عهدنامه‌ی ارزروم دوم	۲۱
۶- پروتکل‌های تهران، استامبول و صورت جلسات ۱۹۱۴	۲۲
منابع فصل دوم	۲۳
فصل سوم	۲۴
نقش قدرت‌های خارجی در اختلافات ایران و عثمانی در کرمانشاه	۲۴
الف) موقعیت تاریخی	۲۴
ب) نفت	۲۸
ج) جنگ جهانی اول	۲۹
منابع و مآخذ فصل سوم	۳۲
فصل چهارم	۳۳
تاریخچه‌ی اختلافات ایران و عراق در کرمانشاه (در عصر پهلوی)	۳۳
منابع و مآخذ فصل چهارم	۴۰
فصل پنجم: انقلاب ایران و تاثیر آن بر اختلافات	۴۱
ایران و عراق در کرمانشاه	۴۱
۵- انقلاب و تاثیر آن بر اختلافات مرزی در کرمانشاه	۴۱
۱- حماسه‌ی پاوه	۴۳

الف - تجاوزات عراق قبل از آغاز جنگ در استان کرمانشاه	۴۶
ب- آغاز تهاجم عراق به استان کرمانشاه	۴۸
۱- شمال غربی	۵۰
۲- غرب استان کرمانشاه	۵۲
۳- محور جنوب غربی	۵۸
منابع و مآخذ فصل پنجم	۶۲
فصل ششم	۶۵
تاکتیک‌هایی عراق در جنگ ۸ ساله در استان کرمانشاه	۶۵
الف- پدافند از بغداد	۶۵
ب- تقویت گروه‌های مخالف در کرمانشاه	۶۸
۱- کرد‌های معارض	۶۹
۲- افراد ضدانقلاب	۷۰
۳- سازمان مجاهدین خلق	۷۳
ج- ایجاد جنگ روانی	۷۵
الف) بصباران شهرها	۷۶
۲- استفاده از سلاح‌های شیمیایی در استان کرمانشاه	۸۰
۳- تقویت روحیه شایعه پراکنی	۸۱
۴- ایجاد مناطق بیشتر جنگی	۸۲
فصل هفتم	۸۵
عملیات‌های انجام‌شده در استان کرمانشاه در ۸ سال دفاع	۸۵
۲- سال دوم جنگ	۹۱
۳- سال سوم جنگ در کرمانشاه	۹۴
۴- سال چهارم جنگ در استان کرمانشاه	۹۷
۵- سال پنجم جنگ در استان کرمانشاه	۹۸
۶- سال ششم جنگ در استان کرمانشاه	۹۹
۷- سال هفتم جنگ در استان کرمانشاه	۱۰۱
۸- سال آخر جنگ در استان کرمانشاه	۱۰۴
۲- عملیات مرصاد	۱۱۰
منابع و مآخذ فصل هفتم	۱۱۶
نتیجه‌گیری	۱۱۹

فصل اول

تاریخچه و موقعیت استان کرمانشاه

الف - پیشینه‌ی تاریخی استان کرمانشاه

ب - تاریخچه و موقعیت نظامی استان کرمانشاه

الف - پیشینه‌ی تاریخی

استان کرمانشاه به‌طوری‌که از نامش پیداست به وهرام چهارم^۱ شهریار سلسله‌ی ساسانی منسوب است.

قرن‌ها قبل از این که وهرام چهارم به‌عمارت این سامان دست‌بزند، این منطقه از نظر وجود شاهراه دنیای قدیم، بارها محل تاخت و تاز فرمانروایان آشور واقع گردید و با تشکیل دولت ماد، این ناحیه فرمان‌شهریاران ماد را گردن نهاد. مورخان قدیم شهرهایی بنام Ellipi گمبادنه و خرخا در این نواحی سراغ داشته‌اند که گذشت روزگار اثری از آن‌ها به‌جای نگذاشته است.

در هجوم اسکندر و حکومت جانشینان وی نواحی کرمانشاهان به‌علت داشتن مزارع سرسبز برای پرورش اسبان تیزتک نظرها را جلب کرد، تا آن‌جا که یونانیان، این نواحی پر نعمت را به خدایان اساطیری خود نسبت دادند و آن‌ها را نیسا یا نیشا نام نهادند.

در حمله‌ی مسلمانان، کرمانشاهان در مقابل سپاه تازه نفس آنان، از پای در آمد و در سال ۲۱ هـ.ق تسلیم شد. اعراب، ناحیه کرمانشاهان و دینور را ماه‌الکوفه نام نهادند و اولین خراج را به جیره‌خواران کوفه اختصاص دادند.

در کتاب‌های تاریخی و جغرافیایی، کرمانشاهان به‌صورت قر-مسن و قرماشین ذکر گردیده است.

هارون‌الرشید خلیفه‌ی معروف عباسی از کسانی بود که به کرمانشاهان و اطراف آن توجه داشت و چه در روزگار ولایت‌عهدی و چه در ایام خلافت، مکرر به کرمانشاهان مسافرت می‌کرد.

هنگامی که بر اثر عزل و مصادره برمکیان در برخی از شهرهای ایران اغتشاش به وجود آمد هارون از بغداد به کرمانشاهان آمد و طی خطبه‌ای مردم را دعوت به آرامش نمود.^۲